1 מָשָׁל דַּאֲחַשְׁוֵרוֹשׁ וְהָמָן, כלומר, יש ללמוד מהתנהגותם של
2 אחשורוש והמן שגם אחשורוש רצה מעצמו להשמיד את
3 היהודים, שהרי כשרצה המן לתת לו בסף שיסכים לגזירה, הסכים
4 לכך אף ללא תשלום, ולְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְשָׁנֵי בְּנֵי אָדָם, שֶׁלְּאֶחָד
5 הָיָה לוֹ תֵּל [–ערימת עפר] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ, וּלְאֶחָד הָיָה לוֹ חָרִיץ
6 [–חפירה] בְּתוֹךְ שָׂדֵהוּ. בַּעַל חָרִיץ אָמַר, מִי יִתֵּן לִי תֵּל זֶה בְּרָמַיִם,
7 שאמלא בו את החפירה שבשדה להשוותה לכל הקרקע. וּבַעַל
8 הַתֵּל אָמַר, מִי יִתֵּן לִי חָרִיץ זֶה בְּרָמַיִם, שאשליך לתוכו את עפר התל
9 להשוות את פני הקרקע. לְיָמִים נִזְדַּוְּגוּ [–נזדמנו יחד] זֶה אֵצֶל זֶה,
10 אָמַר לוֹ בַּעַל חָרִיץ לְבַעַל הַתֵּל, מָכוֹר לִי תֵּל זֶה שאני צריך לעפר.
11 אָמַר לוֹ בעל התל, טּוֹל אוֹתָהּ בְּחִנָּם, שגם אני רוצה בסילוק התל
12 מהשדה שלי, וְהִלְוַאי שתעשה זאת עבורי בחינם. כך גם המן רצה
13 לשלם לאחשורוש כדי להשמיד את היהודים, והשיב לו
14 אחשורוש, אינך צריך לשלם לי, כי גם אני הייתי רוצה דבר זה,
15 ושמח אני שאתה עושה דבר זה בחינם, כי הייתי משלם לך על כך.
16 'וַיָּסַר הַמֶּלֶךְ אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתְּנָהּ לְהָמָן בֶּן הַמְּדָתָא הָאֲגָגִי
17 צֹרֵר הַיְּהוּדִים'. אָמַר רַבִּי אַבָּא בַּר כַּהֲנָא, גְּדוֹלָה התועלת של חֲסָרַת
18 טַבַּעַת של אחשורוש ונתינתה להמן, יוֹתֵר מֵאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה
19 נְבִיאִים וְשֶׁבַע נְבִיאוֹת שֶׁנִּתְנַבְּאוּ לָהֶן לְיִשְׂרָאֵל והוכיחו אותם, שֶׁכּוּלָּן
20 בנבואתם לֹא חָזְווּם לְמוּטָב לגמרי, וְאִילּוּ חֲסָרַת טַבַּעַת של
21 אחשורוש והגזירה הרעה שנגזרה על ידי כך, חֲזָרוּ לְמוּטָב
22 לגמרי, שגזרו על עצמם תעניות וחזרו בתשובה שלימה.
23 תָּנוּ רַבָּנָן, אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנָה נְבִיאִים וְשֶׁבַע נְבִיאוֹת נִתְנַבְּאוּ לָהֶם
24 לְיִשְׂרָאֵל במשך הדורות, וְלֹא פָּחֲתוּ וְלֹא הוֹתִירוּ [–ולא הוסיפו] עַל
25 מַה שֶּׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה אפילו אות אחת, חוּץ מִמִּקְרָא מְגִילָּה שתיקנו
26 מרדכי ואסתר, שהיא תוספת על הכתוב בתורה.
27 מבארת הגמרא: מַאי דָּרוּשׁ – מה דרשו מרדכי ואסתר לתקן כן.
28 אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבִּין אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, למדו כן מקל
29 וחומר, וּמָה כשיצאו ממצרים, שאז יצאו מַעֲבוּדוֹת לְחֵירוּת, אָמְרִינַן
30 שִׁירָה – אמרו שירת 'אז ישיר' על הים, בנס פורים שיצאו מִגזירת
31 מִיתָה לְחַיִּים בביטול הגזירה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שיש לומר שירה, שהרי
32 הצלה ממיתה לחיים חשובה מהצלה מעבדות לחירות.
33 שואלת הגמרא: אִי הָכִי שהצלת ישראל בפורים חשובה יותר
34 מהצלת ישראל ביציאת מצרים, הַלֵּל נַמִּי נֵימָא – היה לחכמים
35 לתקן שיקראו גם הלל בפורים, כי גם לענין זה יש ללמוד קל
36 וחומר מיציאת מצרים. משיבה הגמרא: אמנם יציאה ממיתה
37 לחיים חשובה מיציאה מעבדות לחירות, אך מכל מקום לא
38 אומרים הלל בפורים, לְפִי שֶׁאֵין אוֹמְרִים הַלֵּל עַל נֵס שֶׁחוּצָה לָאָרֶץ,
39 ונס פורים היה בחוץ לארץ.
40 שואלת הגמרא: הרי יְצִיאַת מִצְרַיִם דְּנֵס שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ הוא, וְהֵיכִי
41 אָמְרִינַן שִׁירָה [–הלל] בפסח. משיבה הגמרא: יש חילוק בין נס
42 יציאת מצרים לנס פורים, כְּדְרַבָּנַיְיא, עַד שֶׁלֹּא נִבְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ,
43 הוּכְשְׁרוּ כָּל אַרְצוֹת לוֹמַר שִׁירָה – היו אומרים הלל על נס שאירע
44 בכל הארצות, אבל מִשֶּׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ ונתקדשה ארץ ישראל,
45 לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאַרְצוֹת לוֹמַר שִׁירָה, ולכן נס יציאת מצרים שהיה
46 קודם שנכנסו לארץ, אומרים עליו הלל אף שהיה בחוץ לארץ,
47 אבל נס פורים שהיה לאחר שנכנסו לארץ, לא אומרים עליו הלל.
48 תירוץ נוסף: רַב נַחְמָן אָמַר, לעולם אף אחר שנכנסו לארץ אומרים
49 הלל על נס שבחוץ לארץ [מטעם שיבואר להלן], אמנם בפורים
50 לא תיקנו חכמים לקרוא הלל, משום דְּקָרְיֵיתָא – קריאת המגילה
51 שמתואר בה הנס, זוֹ הַלֵּלָא – נחשבת כאמירת הלל.
52 תירוץ נוסף: רָבָא אָמַר, הטעם שאומרים הלל בפסח ואין אומרים
53 הלל בפורים, לְפִי דִּכְשַׁלְמָא הָתָם – בנס יציאת מצרים, ניתן לומר
54 את מה שנאמר בהלל 'הַלְלוּ עַבְדֵי ה'', הואיל ואנו עבדי ה' וְלֹא
55 עַבְדֵי פַּרְעֹה, שהרי יצאנו מתחת ידו. אֶלָּא הָכָא – בפורים, לא ניתן
56 לומר 'הַלְלוּ עַבְדֵי ה'' שמשמעותו וְלֹא עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ, לפי שהגם
57 שניצלנו ממיתה לחיים, אבל אַבַּתִּי עַבְדֵי אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אֲנַן – נשארנו
58 עדיין עבדים לאחשורוש.
59 מקשה הגמרא: בֵּין לְרָבָא שאמר שאין אומרים הלל בפורים משום
60 שעדיין אנו עבדי אחשורוש, וּבֵין לְרַב נַחְמָן שאמר שקריאת
61 המגילה היא כהלל, קַשְׁיָא מדוע צריך טעמים אלו, וְהָא תַּנְיָא
62 בברייתא לעיל, שמִּשֶּׁנִּכְנְסוּ יִשְׂרָאֵל לָאָרֶץ לֹא הוּכְשְׁרוּ כָּל הָאַרְצוֹת
63 לוֹמַר שִׁירָה, ואם כן משום זה אין לומר הלל בפורים, ומדוע
64 הוצרכו לטעמיהם. מתרצת הגמרא: רבא ורב נחמן סוברים שדברי
65 הברייתא נאמרו רק על הזמן שהיו ישראל בארץ קודם שגלו, אבל
66 כֵּיוָן שֶׁגָּלוּ ישראל מארצם ונתפזרו בשאר הארצות, חָזְרוּ שאר
67 הארצות לְהֶכְשֵׁירָן הָרִאשׁוֹן, שאומרים הלל על נס שאירע בהם,
68 ואם כן הדין נותן שיאמרו הלל על נס פורים שאירע בעת גלותן
69 של ישראל, ולכן הוצרכו לומר טעמים אחרים מדוע אין אומרים
70 הלל בפורים.
71 שנינו בברייתא, ארבעים ושמונה נביאים נתנבאו לישראל. מקשה
72 הגמרא: וְתוּ לֵיבָּא – וכי לא היו יותר מארבעים ושמונה נביאים,
73 וְהַכְתִיב לגבי אלקנה (שמואל א' א א), 'וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִן הָרָמָתַיִם
74 צוֹפִים', ויש לדרוש מתיבות 'רמתים צופים', שהיה אלקנה אֶחָד
75 מֵמָּאתַיִם צוֹפִים [–נביאים שצופים ברוח קדשם] שֶׁנִּתְנַבְּאוּ לָהֶם
76 לְיִשְׂרָאֵל, ומוכח שהיו יותר מארבעים ושמונה נביאים. מתרצת
77 הגמרא: באמת מַיְהָוָה טוּבָא הֲווּ – היו נביאים רבים יותר מארבעים
78 ושמונה, כְּדְרַבָּנַיְיא, הַרְבֵּה נְבִיאִים עָמְדוּ לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל במשך הדורות,
79 כְּפָלַיִם כְּיוֹצְאֵי מִצְרַיִם, אֶלָּא שנִּכְוּאָה שֶׁהוּצְרְכָה לְדוֹרוֹת, ללמוד
80 ממנה הוראה או כיצד לשוב בתשובה, נִכְתְּבָה באחד מכתבי
81 הקודש, וּנבואה שֶׁלֹּא הוּצְרְכָה לדורות לֹא נִכְתְּבָה. ומה ששנינו
82 בברייתא שהיו נביאים כפלים כיוצאי מצרים, היינו נביאים שלא
83 היתה בנבואתם הוראה או תשובה לדורות, ולכן לא נכתבו. ומה
84 ששנינו שהיו ארבעים ושמונה נביאים בלבד, היינו נביאים שהיתה
85 בנבואתם הוראה או תשובה.
86 הגמרא מביאה פירושים שונים על הפסוק 'ויהי איש אחד מן
87 הרמתים צופים': רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר, 'רמתים צופים' היינו
88 'אָדָם הַבָּא מִשְּׁתֵּי רָמוֹת [–גבעות] שֶׁצּוֹפוֹת זוֹ אֶת זוֹ', כלומר
89 שסמוכות זו לזו עד שניתן לראות מאחת לחברתה, ואלקנה היה
90 גר באחת מרמות האלו. רַבִּי חָנִין אָמַר, 'רמתים' מלשון רם הוא,
91 והכוונה שאלקנה היה אָדָם הָבָא מִבְּנֵי אָדָם [–יוצא חלציהם של
92 בני אדם] שֶׁעוֹמְדִין בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם. מבארת הגמרא: וּמַאן נִינְהוּ
93 העומדים ברומו של עולם, בְּנֵי קֹרַח, דִּכְתִיב כשנבלעו קֹרַח
94 ומשפחתו באדמה (במדבר כו יא), 'וּבְנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ'. וכיצד ניצלו,
95 תָּנָא מְשׁוּם רַבֵּינוּ, כיון שבני קרח הרהרו תשובה בשעת המחלוקת,
96 מָקוֹם נָתְבַּצֵּר לָהֶם בְּגֵיהִנֹּם – התקין להם הקב"ה מקום גבוה בגיהנם
97 וְעָמְדוּ עָלָיו, וכך ניצלו ולא מתו. ועל שם כך נקראו עומדים ברומו
98 של עולם, דהיינו במקום גבוה בגיהנם.
99 הגמרא מפרשת מי הן שבע הנביאות שהוזכרו בברייתא לעיל.
100 אומרת הגמרא: שֶׁבַע נְבִיאוֹת מַאן נִינְהוּ. שָׂרָה, מִרְיָם, דְּבוֹרָה, חַנָּה,
101 אֲבִיגַיִל, חוּלְדָּה, וְאֶסְתֵּר.
102 מבארת הגמרא: שָׂרָה, מנין שהיתה נביאה, דִּכְתִיב (בראשית יא כט)
103 כשאברהם לקח את שרי לאשה, ונחור אחיו לקח את מלכה, שהן
104 היו בנות הרן 'אֲבִי מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה', וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק 'יִסְכָּה' זוֹ
105 שָׂרָה אשת אברם, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ 'יִסְכָּה', על שם שֶׁסָּכְתָה
106 [–ראתה] בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר כשרצתה שרה לגרש את ישמעאל
107 (שם כא יב) 'וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וגו' כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה
108 שְׁמַע בְּקֹלָהּ', ו'קולה' הכוונה לרוח הקודש שבה. הרי שהיתה שרה
109 נביאה.
110 דרשה נוספת על 'יסכה': דָּבָר אַחֵר, 'יִסְכָּה' היינו שֶׁהַכֹּל סוֹכִין
111 [–רואים] בְּיוֹפְיָהּ, שהיתה יפת תואר ומראה.
112 ממשיכה הגמרא לבאר: מִרְיָם, מנין שהיתה נביאה, דִּכְתִיב אחר
113 קריאת ים סוף (שמות טו ב) 'וַתִּקַּח מִרְיָם הַנְּבִיאָה', הרי שהיתה נביאה.
114 הגמרא דורשת את המשך הפסוק. מבררת הגמרא: מדוע כתוב
115 'אֲחוֹת אַהֲרֹן' שמשמע וְלֹא אֲחוֹת מֹשֶׁה, והלא אף אחות משה היא.
116 מבארת הגמרא: אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, לפי שֶׁהָיְתָה מִתְנַבְּאָה
117 כְּשֶׁהִיא היתה עדיין רק אֲחוֹת אַהֲרֹן, קודם שנולד משה, וְאוֹמֶרֶת,
118 עֲתִידָה אִמִּי שֶׁתֵּלֵד בֵּן שֶׁיּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מעבדות מצרים, וּכְשָׁעָה

המשך בעמוד קנד

שֶׁנּוֹלַד משה נִתְמַלֵּא כָּל הַבַּיִת כּוּלּוֹ אוֹרָה, עָמַד אֲבִיהָ [–עמרם] וְנִשַּׁקָהּ עַל רֹאשָׁהּ, אָמַר לָהּ, בִּתִּי, מכך שנתמלא הבית אורה מוכח שֶׁנִּתְקַיְּמָה נְבוּאָתֵךְ שהוא יגאל את ישראל משיעבודם. וְכֵיוָן שֶׁהִנַּחוּהוּ בתיבה וְהִשְׁלִיכוּהוּ לַיְאוֹר, מחמת גזירת כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכֻהוּ (שמות א כב), עָמַד אֲבִיהָ וּמָחָהּ [–הכה אותה] עַל רֹאשָׁהּ, וְאָמַר לָהּ, בִּתִּי, הֵיכָן נְבוּאָתֵךְ, שכיון שהונח ביאור ודאי ימות שם, ולא יושיע את ישראל. מוסיפה הגמרא: הֱיֵינוּ דִּכְתִיב (שם ב ד) וַתֵּתַצַּב אֲחֹתוֹ [–מרים] מֵרָחֹק לְדֵעָה מַה יֵּעָשֶׂה לוֹ [–למשה], שהתיצבה לָדַעַת מַה יִּהְיֶה בְּסוֹף נְבוּאָתָהּ – האם תתקיים נבואתה או לא.

ממשיכה הגמרא לבאר: דִּבּוֹרָה, מנין שהיתה נביאה, דִּכְתִיב (שופטים ד ד) וּדְבוֹרָה אִשָּׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לַפִּידוֹת, הרי שהיתה נביאה. מבארת הגמרא: מַאי אֵשֶׁת לַפִּידוֹת, הלא אשת ברק היתה, אלא ללמד שֶׁהָיְתָה עוֹשָׂה פְּתִילוֹת למנורה לַמִּקְדָּשׁ – למשכן שילה.

הגמרא מבארת את המשך הפסוק: וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת תֹּמֶר – עץ תָּמָר, ולשם באו בני ישראל למשפט. מבררת הגמרא: מַאי שְׁנָא שישבה דווקא תַּחַת תֹּמֶר, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אַבְשָׁלוֹם, מְשׁוּם שעץ זה גבוה ואין לו צל, ואי אפשר להגיע שם לידי יחוד עמה. דרשה נוספת: דָּבָר אַחֵר, מַה עֵץ תֹּמֶר זֶה אֵין לוֹ אֶלָּא לֵב אֶחָד – יש לו שרף רק בגזעו על פני כולו, ולא בענפיו כשאר האילנות, אַף יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר של דבורה, לֹא הָיָה לָהֶם אֶלָּא לֵב אֶחָד לַאֲבִיהֶן שֶׁבַּשָּׁמַיִם.

ממשיכה הגמרא לבאר: חַנָּה, מנין שהיתה נביאה, דִּכְתִיב (שמואל א' ב א) וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ לִבִּי בַּה' רָמָה קַרְנִי בַּה'", וממה שנקטה בלשונה 'קרן' ואמרה 'רָמָה קַרְנִי', וְלֹא אמרה 'רָמָה פָּנַי', דורשים שהתנבאה כך, דָּוִד וּשְׁלֹמֹה שֶׁנִּמְשְׁחוּ בשמן שהיה מונח בְּכְלֵי בצורת קֶרֶן, נִמְשְׁחָה מַלְכוּתָן. אבל שָׁאוּל וְיֵהוּא שֶׁנִּמְשְׁחוּ בשמן שהיה בְּפַךְ ולא בקרן, לֹא נִמְשְׁחָה מַלְכוּתָן. וזו נבואתה, שמלכות שאול ויהוא לא תימשך.

הגמרא דורשת את המשך תפלת חנה: 'אֵין קָדוֹשׁ כַּה' כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ', אָמַר רַב יְהוּדָה בַּר מְנַשְּׁיָא, אַל תִּקְרֵי 'כִּי אֵין בִּלְתֶּךָ', שהכוונה שאין זולתך, אֶלָּא 'כִּי אֵין לְכַלּוֹתֶךָ', כלומר, שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, שמִּדַּת בָּשָׂר וָדָם מַעֲשֶׂה יָדָיו מְכַלִּין אוֹתוֹ – שמעשה ידיו נשארים בעולם אף אחרי שהאדם בלה ומת, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְכַלֶּה מַעֲשֶׂה יָדָיו, שהוא חי וקיים לעולם גם לאחר שמעשה ידיו בלו. וזה הפירוש 'כִּי אין לבלותך', שאין מעשה ידיו 'מבלים' אותו.

עוד נאמר שם: 'וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ'. דורשת הגמרא: כוונת הפסוק, אֵין צַיָּיר כֵּאלֹהֵינוּ. והראיה לכך, שֶׁאָדָם צָר צוּרָה עַל גַּבֵּי הַכּוֹתֶל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַטִּיל בָּהּ רוּחַ וּנְשָׁמָה קְרָבִים וּבְנֵי מֵעַיִם, אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא צָר צוּרָה בְּתוֹךְ צוּרָה, דהיינו תינוק במעי אימו, וּמַטִּיל בָּהּ רוּחַ וּנְשָׁמָה קְרָבִים וּבְנֵי מֵעַיִם.

ממשיכה הגמרא לבאר: אֲבִיגַיִל, מנין שהיתה נביאה, דִּכְתִיב (שמואל א' כה ב) וְהָיָה הִיא רוֹכֶבֶת עַל הַחֲמוֹר וְיָרְדָה בְּסֵתֶר הָהָר' כדי להיפגש עם דוד. מדייקת הגמרא: למה כתוב 'בְּסֵתֶר הָהָר', מִן הָהָר מִבְּעֵי לֵיה, שהרי ירדה מההר. אָמַר רַבָּה בַּר שְׁמוּאֵל, עַל עִסְקֵי דָּם הָבָא מִן הַסְּתָרִים באה אליו. כלומר, שנִּטְלָה דָּם וְהֶרְאָתָה לוֹ, שיורה לה אם היא טהורה או טמאה. ו'סתר' היינו דם הבא מן הסתרים, ו'ההר' הוא מלשון הוראה. אָמַר לָהּ דוד לאביגיל, וְכִי מַרְאִין דָּם בַּלַּיְלָה, הרי צריך אור יום להבחין אם הדם טמא או טהור. אָמְרָה לוֹ אביגיל לדוד, וְכִי דָּנִין דִּינֵי נְפָשׁוֹת בַּלַּיְלָה, והרי כתוב (ירמיה כא יב) 'דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט'. ונתכוונה לשאול אותו איך הולך להרוג את נבל בלילה, הרי צריך לדונו קודם מיתתו, ואין דנין בלילה. אָמַר לָהּ דוד לאביגיל,

מאחר וביזה את המלך, מוֹרֵד בְּמַלְכוּת הוּא, וְלֹא צָרִיךְ לְמִידַיְינֵיהּ – ולא צריך לדונו, אלא נהרג בלא דין. אָמְרָה לוֹ אביגיל לדוד, נבל לא ידע שאתה מלך כיון שֶׁעֲדַיִין שָׁאוּל המלך חַיִּים, וְלֹא יָצָא טִבְעָךְ [–לא התפרסם שמך] בָּעוֹלָם שהנך מלך, ואם כן אין לו דין מורד במלכות. אָמַר לָהּ דוד לאביגיל 'בָּרוּךְ טַעֲמֵךְ וּבָרוּכָה אַתְּ אֲשֶׁר כָּלַתְנִי [הַיּוֹם הַזֶּה] מָבוֹא בְּדָמִים' (שמואל א' כה לג), כלומר, דוד שיבח אותה ובירכה על שהצילתו מלשפוך את דמו הנקי של נבל, שכיון שלא התפרסם שמו כמלך אין דינו כמורד במלכות.

מדייקת הגמרא: הלשון 'מבוא בדמים' בלשון רבים, תַּרְתֵּי מַשְׁמַע – שני דמים במשמע, ומאלו שני דמים הצילתו. אֶלָּא מַלְמֵד שֶׁנִּילְתָה אֶת שׁוֹקָהּ, ונתאוה לה דוד וְהָלַךְ לְאוּרָהּ [–לאור חמימותו ממנה] שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת. אָמַר לָהּ דוד, הֶשָּׁמַעְתְּ לִי לשכב עמי [אחר שיהרוג את נבל]. אָמְרָה לוֹ אביגיל, 'לֹא תִּהְיֶה זֹאת לְךָ לְפוּקָה' (שם כה לא), כלומר לא תהיה לך ביאה זו למכשול, כי נדה אני, ולא תועיל לך הריגת נבל. ו'דמים' הכוונה דם נדה ושפיכות דמים.

מדייקת הגמרא: מתיבת 'זאת' משמע שדווקא כאן לא יהיה מכשול, וּמִכָּלָל זה משמע דְּאִיכָּא אַחֲרִיתִי – שיהיה בעתיד מכשול אחר שיכשל בו דוד. וּמַאי נִיהוּ – לאיזה מקרה התנבאה כאן שיכשל, בְּמַעֲשֶׂה דְּבַת שֶׁבַע. מסיימת הגמרא: וּמַסְקְנָא הָכִי הֲוֵאי – בסוף באמת נכשל בבת שבע. וזו היתה נבואת אביגיל, שהתנבאה שיכשל בבת שבע.

הגמרא מביאה את המשך נבואת אביגיל: נאמר (שם כה כט) 'וְהָיְתָה נֶפֶשׁ אֲדֹנִי צְרוּרָה בִּצְרוֹר הַחַיִּים אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ', היינו שהתנבאה אביגיל לדוד שתהיה נפשו צרורה [–קשורה] בצרור החיים [–עם הקב"ה], והיינו שאף שיכשל עם בת שבע ימחל לו ה', ואף שיחטא יהיה קשור בו.

כִּי הֲוָיוּת מִיפְּטְרָא מִינֵּיהּ – כשנפרדה ממנו, אָמְרָה לֵיהּ אביגיל לדוד (שם כה לא) 'וְהֵיטִיב ה' לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ' – ביקשה מדוד שיזכרה לטובה. אָמַר רַב נַחְמָן, הֵיינוּ דַּאֲמְרֵי אינְשֵׁי – זה מה ששגור בפי העולם, אִיתְתָא בַּהֲדֵי שׁוּתָא פִּילְכָא – דרך אשה שאף בשעה שהיא מדברת היא טווה חוטים, כלומר, אף כשהיא מדברת על דבר אחד לבה על דבר אחר. וכן כאן בעוד שאביגיל ביקשה על בעלה שלא יהרג, ביקשה מדוד שאם ימות, ישאנה, ועל כך אמרה 'וזכרת את אמתך'. אִיכָּא דַּאֲמְרֵי, שדומה זה למה ששגור בפי העולם, דְּשָׁפִיל וְאָזִיל בַּר אַווֹזָא – האווז הולך שפל ומכופף, וְעֵינֵיהּ מִיצַּיְּיצֵי – ועיניו צופות למרחוק. וכן כאן אביגיל ביקשה על בעלה שלא יהרג, ועיניה צפו למרחוק, וביקשה שאחר מיתתו ישאנה.

הגמרא ממשיכה לבאר מי הן שבע הנביאות: חוּלְדָּה, מנין שהיתה נביאה, דִּכְתִיב כשיאשיהו המלך שלח אליה לשאול בדבר ספר התורה שנמצא בבית ה' (מלכים ב' כב יד), 'וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַאֲחִיקָם וְעַכְבּוֹר וגו' וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה אֶל חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה'.

מקשה הגמרא: וּבְמָקוֹם שעמד ירמיה היכי מַתְנְבֵּיא אִיהִי [–חולדה]. מתרצת הגמרא: אָמְרֵי בֵּי רַב מַשְׁמֵיהּ דְּרַב, חוּלְדָּה קְרוֹבַת משפחה של יִרְמְיָה הֲיָתָה, וְלֹא הֲוָה ירמיה מַקְפִּיד עָלֶיהָ אם תתנבא במקומו, ולכן התנבאה.

שואלת הגמרא: וְיֹאשִׁיָּה המלך גּוּפֵיהּ, הֵיכִי שָׁבִיק יִרְמְיָה, כלומר, אף שחולדה התירה לעצמה להתנבאות בחיי ירמיה משום שקרובת משפחתו היתה, אבל מדוע יאשיה עזב את ירמיה, וּמְשַׁדַּר לְגַבָּהּ – ושלח לחולדה. משיבה הגמרא: אָמְרֵי בֵּי רַבִּי שֵׁילָא, הטעם ששלח אליה, מִפְּנֵי שֶׁהַנָּשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת הֵן, ותבקש רחמים שתתפך הנבואה לטובה.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, הטעם שיאשיה שלח לחולדה, מפני שִׁירְמְיָה לֹא הָוָה הָתָם – לא היה בארץ ישראל, מפני שֶׁהָלַךְ לְהַחֲזִיר את עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שהגלם סנחריב, כמבואר במלכים (ב' יח יא).

מבארת הגמרא: וּמְנָלַן דְּאַהֲדּוּר – שאכן חזרו מהגלות על ידי ירמיה. דִּכְתִיב בתוכחת יחזקאל הנביא (יחזקאל ז יג), 'כִּי הַמּוֹכֵר אֶל הַמִּמְכָּר לֹא יָשׁוּב'. כלומר, שאם לא יחזרו בתשובה יענשו ויגלו, ואין היובל נוהג בגלות, וממילא קרקע שנמכרה לא תשוב אל המוכר, שחזרת קרקעות היא רק ביובל. ומוכח שהחזירם ירמיה, כי אם לא החזירם קשה, וכי אֶפְשָׁר שהיובל היה בָּטֵל ממתי שהתחילו עשרת השבטים לגלות, וְעַדַיִין יחזקאל הַנָּבִיא מִתְנַבֵּא עָלָיו שֶׁיִּבָּטֵל בעתיד, הלא כבר בטל הוא. אֶלָּא מַלְמֵד שֶׁיִּרְמְיָה הנביא הֶחֱזִירָן מהגלות, ושוב נהג היובל, ובא יחזקאל והזהירם שאם לא יחזרו בתשובה יגלו שנית, ושוב יבטל היובל.

מוסיפה הגמרא: ואחר שהחזירן ירמיה, יֹאשִׁיָּהוּ בָּן אָמוֹן מָלַךְ עֲלֵיהֶן, דִּכְתִיב כשיאשיהו ביער את העבודה זרה, והוציא מהקברים את עצמות החוטאים (מלכים ב' כג יז) 'וַיֹּאמֶר מָה הַצִּיּוּן הַלָּז אֲשֶׁר אֲנִי רֹאֶה, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַנְשֵׁי הָעִיר הַקֶּבֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיהוּדָה וַיִּקְרָא אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּבֵית אֵל'. ויש להבין, וְכִי מַה טִּיבוֹ – ענינו שֶׁל יֹאשִׁיָּהוּ שהיה מלך יהודה, עַל הַמִּזְבֵּחַ שבנה ירבעם בְּבֵית אֵל שהיה אצל מלכי ישראל. אֶלָּא מִלְּמֵד שֶׁיֹּאשִׁיָּהוּ מָלַךְ עֲלֵיהֶן אחר ששבו מגלותם. רַב נַחְמָן אָמַר, מֵהָכָא נלמד דבר זה, שכתוב (הושע ו יא) 'גַּם יְהוּדָה שָׁת קָצִיר לָךְ [–עשה גדולה ושררה] בְּשׁוּבִי שְׁבוּת עַמִּי', והיינו שמלך יהודה על כולם.

הגמרא ממשיכה לבאר: אֶסְתֵּר, מנין שהיתה נביאה, דִּכְתִיב (אסתר ה א) 'וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי [לכתיבת האגרות] וַתִּלְבַּשׁ אֶסְתֵּר מַלְכוּת', שואלת הגמרא: מדוע נאמר שלבשה מלכות, בִּגְדֵי מַלְכוּת מִיבָּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא הפירוש שֶׁלָּבְשָׁתָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. ושייך לשון 'לבישה' ברוח, דִּכְתִיב הָכָא 'וַתִּלְבַּשׁ', וּכְתִיב הָתָם (דה"י ב' יא יט) 'וְרוּחַ לָבְשָׁה אֶת עֲמָשַׂי' וגו'.

אָמַר רַב נַחְמָן, לֹא יָאָה יְהִירוּתָא לְנָשֵׁי – לא נאה החשיבות לנשים, שהרי תַּרְתֵּי נָשֵׁי יְתֵירָן הֲווֹ – היו חשובות, שהיו נביאות, וְסַנְיָין שְׁמַיְיהוּ – ושמותיהן מאוסין. חֲדָא שְׁמָהּ וַיְזוּרְתָא – דבורה, וַחֲדָא שְׁמָהּ כַּרְכּוּשְׁתָּא – חולדה, והחיות דבורה וחולדה הן שפלות שבבריות. מפרשת הגמרא היכן מצינו שהחשיבו עצמן: וַיְזוּרְתָא – דבורה, כְּתִיב בָּהּ (שופטים ד ו) 'וַתִּשְׁלַח [דבורה] וַתִּקְרָא לְבָרָק' בעלה שיבוא אליה, וְאִילּוּ אִיהִי לֹא אָזְלָה לְגַבֵּיהּ – לא הלכה אליו. כַּרְכּוּשְׁתָּא – חולדה, כְּתִיב בָּהּ כשהשיבה ליאשיהו המלך על דבר הספר הנמצא (מלכים ב' כב טו) 'אִמְרוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלָי', וְלֹא אָמְרָה 'אִמְרוּ לַמֶּלֶךְ', הרי שהחשיבה עצמה כנגד המלך.

אָמַר רַב נַחְמָן, חוּלְדָּה מִבְּנֵי בָּנָיו שֶׁל יְהוֹשֻׁעַ בן נון הָיְתָה. ונלמד מגזירה שוה, כְּתִיב הָכָא (שם כב יד) 'חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה וגו' בֶּן חַרְהַס', וּכְתִיב הָתָם (יהושע כד ל) שקברו את יהושע 'בִּתְמְנַת חֶרֶס'.

אִיתְיְבִיהּ רַב עֲנָנָא סָבָא לְרַב נַחְמָן, וכי חולדה היתה מבני בניו של יהושע, הרי שנינו בברייתא, שְׁמוֹנָה נְבִיאִים וְהֵם כֹּהֲנִים וְיָצְאוּ מֵרָחָב הַזּוֹנָה, וְאִלּוּ הֵן: נֵרִיָּה, בָּרוּךְ, וּשְׂרָיָה, מַחְסֵיָה, יִרְמְיָה, חִלְקִיָּה, חֲנַמְאֵל, וְשַׁלּוּם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף חוּלְדָּה הַנְּבִיאָה מִבְּנֵי בְנָיָהּ שֶׁל רָחָב הַזּוֹנָה הָיְתָה. ונלמד מגזירה שוה, כְּתִיב הָכָא (מלכים ב' כב יד) 'בֶּן תִּקְוָה', וּכְתִיב הָתָם לגבי רחב (שם ב יח) שאמרו לה המרגלים 'אֶת תִּקְוַת חוּט הַשָּׁנִי הַזֶּה תְּקַשְּׁרִי בַּחַלּוֹן'. הרי שלא היתה חולדה מבני בניו של יהושע. אָמַר לֵיהּ רב נחמן, עֲנָנָא סָבָא [–רב עינא הזקן], וְאָמְרֵי לַהּ – ויש אומרים שכך פנה אליו, פַּתְיָא אוּכְמָא – כלי שחור, מֵינִי [–ממני] שלמדתי שהיתה מיהושע, וּמִינָּךְ [–ומנך] שהבאת ברייתא שהיתה מרחב, תְּסָתַיֵּים שְׁמַעְתָּא – תתברר אמיתות הדבר, ונפרש כך, דְּאִינַּיְיהוּ רחב, וְנָסְבָהּ [–נשא אותה] יְהוֹשֻׁעַ לאשה. ונמצא שהיתה חולדה גם מזרעו של יהושע וגם מזרעה של רחב.

מקשה הגמרא: וּמִי הֲווּ לֵיהּ זֵרָעָא לִיהוֹשֻׁעַ – וכי היה זרע ליהושע, וְהָכְתִיב בייחוס שבט אפרים (דה"י א ז כז) 'נוּן בְּנוֹ יְהוֹשֻׁעַ בְּנוֹ', ואינו ממשיך לייחס אחרי יהושע, הרי שלא היה לו זרע. מתרצת הגמרא: בָּנִי [–זכרים] לֹא הֲווּ לֵיהּ, בְּנָתָן [–נקבות] הֲווּ לֵיהּ.